

Колесник А. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

ШЛЯХИ ОНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Багато майбутніх і діючих фахівців вищої школи не бажають працювати за спеціальністю і не володіють достатнім рівнем професійно-педагогічних знань. Більшість вузівських викладачів бачать основною своєю функцією тільки передачу знань, репродуктивне відтворення студентами інформації. Найбільш важливою формою навчальних занять для них є фронтальний спосіб організації навчання. Більша частина викладачів проблемними й активними методами навчання не володіють і орієнтовані на монологічну форму викладання. До 80 % навчального часу в сучасній системі вузівського навчання займає активність і монолог викладача. Деякі викладачі неспроможні побачити, сформулювати проблему в конкретній навчально-педагогічній ситуації і запропонувати оптимальні шляхи її вирішення, не можуть адекватно оцінити свої взаємовідношення з вихованцями, які виключають конструктивне вирішення конфліктних ситуацій. У викладачів яскраво виражена авторитарна спрямованість на спілкування із студентами, стійкі стереотипи непродуктивної діяльності, які не усвідомлюються і тому не виправляються.

У майбутніх і сучасних педагогів навіть із великим стажем роботи в структурі професійної самосвідомості не сформована концептуальна основа, в термінах якої вони могли б аналізувати особисту діяльність, описувати й узагальнювати особистий досвід і на його основі перебудовувати і корегувати свою діяльність. Тому необхідне термінове вирішення проблем, пов'язаних із підвищенням рівня професійної підготовки педагогічних кадрів для освітніх закладів усіх рівнів. У руслі пошуку способів перебудови і корекції педагогічної діяльності проведені дослідження Г. Б. Скок, О. В. Салкової, Є. А. Музиченко, А. С. Тотанової. Наприклад, А. С. Тотанова встановила, що ефективною формою удосконалення педагогічної діяльності є залучення педагогів до колективного вивчення особистісного досвіду професійної роботи. Ефективність введення науково-дослідної діяльності викладача в його педагогічну діяльність впевнено обґрунтована у дослідженні Є. А. Музиченко [4]. Аналізуючи особливості педагогічної діяльності викладачів, вона визначила такі недоліки: випадіння одного з елементів у загальній структурі педагогічної діяльності, наприклад, цілепокладання: абсолютизація, домінування одного з елементів педагогічної діяльності, наприклад, акцент на наповненість запропонованих

знань; порушення порядку подання основних функцій педагогічної діяльності, наприклад, складання контрольних питань без уявлення цілей навчання; низький рівень сформованості всіх основних педагогічних умінь.

У процесі введення в систему перепідготовки викладачів вищої школи науково-дослідної роботи, Є. А. Музиченко отримала позитивні результати. Дослідження показали, що найменше сформовані комунікативні й організаційні вміння у викладачів навіть з 20-річним стажем роботи. На цей факт звертає увагу О. В. Салкова [4]. У викладачів вищої школи вона визначила такі малопродуктивні стереотипи комунікативної діяльності: домінування на заняттях особистої комунікативної активності педагога; відсутність оціночної діяльності; повна відсутність у викладачів контакту із студентами; переважання дисциплінарно-педагогічних впливів порівняно з педагогічними впливами, організуючих навчальну діяльність студентів; перевага негативної оцінки студентів; недовіра до вихованців; відсутність у викладачів цілепокладання і прогнозування спілкування із студентами в процесі встановлення із ними взаємовідносин. Для подолання цих негативних стереотипів комунікативної діяльності викладачів О. В. Салковою була створена науково обґрунтована модель педагогічно доцільного спілкування викладачів із студентами в процесі навчальних занять. Відповідно до цієї моделі викладачі могли корегувати свою діяльність взаємодії із вихованцями. Запропонована модель містила перелік позитивних і негативних способів взаємодії, спрямованих на керування поведінкою й організацію навчальною діяльністю студентів, а також оцінку їхньої діяльності. На основі побудованої моделі був створений оціночний бланк спостереження, який використовувався як діагностичний інструмент для визначення рівня сформованості комунікативних умінь і як засіб контролю і самоконтролю, корекції особистої комунікативної діяльності і своїх колег. У діяльності викладачів, які пройшли навчання, було визначено скорочення в чотири рази використання негативних комунікативних дій, у два рази підвищення комунікативної діяльності студентів, зниження кількості конфліктних ситуацій із студентами, підвищення задоволення студентів і викладачів проведенням навчальних занять. О. В. Салкова на основі проведеного дослідження робить висновок, що удосконалення і перебудова педагогічної діяльності проходить більш успішно, якщо викладачу відомі не тільки еталонні норми діяльності, але і її непродуктивні прийоми.

До такого ж висновку у своїй роботі доходить і Г. Б. Скок [4], яка дослідження присвятила проблемі підвищення педагогічної майстерності викладачів вищої школи засобами корекції і самокорекції їхньої педагогічної діяльності. Автор визначила низку стійких стереотипів, які треба враховувати під час розробки корекційної програми з їх подолання і запобігання. До таких стереотипів належать: побудова навчального процесу за традиційною схемою

(сприйняття–відтворення–закріплення); предметно-методична спрямованість у діяльності викладача без врахування виховної роботи; бажання залишити звичний спосіб викладання; абсолютизація контролю; домінування особистої активності і подавлення активності студентів на всіх видах занять; переніс оцінки успішності на оцінку особистості студентів і навпаки; бажання деталізації і більш повної подачі інформації; заміна організації навчальної діяльності студентів контролем за їх поведінкою. Багато з перелічених стереотипів викладачами не розуміються і тому не сприймаються як недоліки в професійному розвитку. У педагогів навіть не виникає потреба до раціоналізації своєї праці. Одним із засобів подолання негативних стереотипів у діяльності викладачів Г. Б. Скок вважає створення ідеальної моделі педагогічної діяльності, з якою викладач міг би порівнювати і свою діяльність і діяльність колег. З погляду автора, така еталонна модель повинна відповідати низці вимог: полярність побудови моделі – продуктивні і непродуктивні прийоми роботи; технологічність – можливість безпосереднього використання практичної роботи; узагальненість – можливість використання моделі викладачами різних дисциплін; наочність – можливість фіксування спостережень у бланках; відкритість – можливість модифікації моделі залежно від конкретних умов її використання. Побудована на основі перелічених вимог і принципів, еталонна модель була використана автором у системі різноманітних завдань, запропонованих викладачам для аналізу особистої діяльності. Такими завданнями були: а) завдання на цілепокладання і побудова навчальних курсів; б) завдання на визначення рівня пізнавальної діяльності студентів і аналіз їх труднощів; в) завдання на визначення змісту самостійної роботи і її організації; г) завдання аналізу навчальної мотивації студентів і оцінка особистої діяльності через аналіз діяльності своїх колег.

Критеріями ефективності корекції були прийняті: знання студентів; динаміка зміни самооцінки утруднень викладачів на різних етапах перебудови педагогічної діяльності; міра відповідності реальної діяльності її еталонної моделі до і після перебудови і корекції; анонімна оцінка студентами діяльності викладачів; оцінка самими педагогами своєї діяльності. Використання еталонних моделей в системі різноманітних завдань із самоаналізу, проведених викладачами, показало, що викладачі, визначаючи розбіжності в реальних і еталонних засобах діяльності, намагалися внести зміни в свою роботу. Внаслідок перебудови особистої діяльності викладачам вдавалося з більшою ефективністю впоратися з реальними завданнями організації навчальної діяльності студентів і аналізом особистої роботи. Тривалий час вважалося, що виховання особистості педагога в процесі його професійного навчання забезпечується засвоєнням системи педагогічних знань. І чим більшою була інформаційна насиченість

такого навчання, тим кращою здавалася підготовка майбутніх фахівців. Але практика показала хибність такого підходу. Реальне життя ставить у такі ситуації, коли самих теоретичних знань замало, потрібні практичні вміння й навички. Крім того, молодий педагог починає усвідомлювати, що саме він, його особистість, є своєрідним «інструментом» організації взаємодії з вихованцями. Отже, організація навчальної діяльності студентів і аналіз особистої діяльності з погляду самих викладачів вищої школи викликав в них найбільше утруднення. Дослідження Г. Б. Скок та інших вчених показали, що у педагогів, навіть із великим стажем і досвідом роботи, через повну відсутність або недосконалу психолого-педагогічну підготовку не сформована концептуальна основа, тобто система понять у термінах. Можливим ефективним засобом усвідомлення могла б стати розробка науково-практичного інструментарію, за допомогою якого викладачі могли б проаналізувати педагогічний досвід свій і колег. Загалом можна сказати, що основними шляхами педагогічного самовдосконалення можна вважати оцінку діяльності викладача через оцінку інших колег.

Розробка нових наукових підходів і принципів, концепцій і теорій навчання, відповідаючи потребам практики, складає сферу найбільш перспективних досліджень на найближче майбутнє. Отже, останнім часом вченими були розкриті психологічні передумови успішності педагогічної діяльності. Важливими психологічними факторами, забезпечуючи вищі рівні педагогічної діяльності, є висока професійна спрямованість і компетентність, орієнтація педагога у своїх професійних цінностях на далекі перспективи, здатність до передбачення результатів власних дій, до створення нових продуктивних методів навчання, прийняття оптимальних педагогічних рішень, високий організаторський потенціал, різноманітність використовуваних педагогічних прийомів, готовність до перебудови власної діяльності. На вибір педагогічно доцільних способів навчання істотно впливає також адекватність сприйняття, розуміння та оцінки викладачем особистості студентів, розвиненість у нього рефлексивних здібностей та емпатії, здатність до конструктивного вирішення конфліктів, які виникають у процесі навчання, авторитет викладача і стиль його керівництва навчальною роботою студентів, адекватність самооцінки і сформованість професійної самосвідомості, що є основними механізмами саморегуляції.

Наразі вища школа стоїть на шляху перебудови, успіхи якого будуть залежати від багатьох факторів, зокрема і від психолого-педагогічного забезпечення, рівень якого, в свою чергу, буде визначатися перебудовою й оновленням самої педагогічної науки.

Список використаних джерел

1. Вахрущева Т. Ю. Інтерактивні технології навчання як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності. *Нові технології навчання*. Київ: НМЦВО, 2007. Вип. 47. С. 64–69.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник. 3-тє вид., випр. й доповн. Житомир: «Поліграфічний центр», 2012. 384 с.
3. Левківський Б. Підвищення педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів. *Вища школа*. 2005. № 3. С. 55–58.
4. Научная организация учебного процесса (методические указания по проблемам вузовской педагогики и научной организации учебного процесса) / сост. Г. Б. Скок, Е. А. Музыченко, О. В. Салкова и др. Вып. 4(102). Новосибирск, 1984. 40 с.
5. Обривкіна О. М. Сучасні форми методичної роботи з підвищення педагогічної майстерності викладачів в університеті. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnau_ppf/2010.../10oom.pdf
6. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556 – VII *Відомості Верховної Ради України*, від 19.09.2014 р. /№ 37–38/ с. 2716, ст. 2004. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
7. Психолого-педагогічні кафедри вищих навчальних закладів України / уклад.: В. І. Даниленко, А. В. Кудін, К. М. Левківський, В. П. Мележик; за ред. Б. М. Жебровського. Київ: Знання, 2006. 302 с.

Король А. М., канд. пед. наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет,
Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Розвиток суспільства насамперед залежить від становлення нової системи освіти, що пов'язано із корегуванням змісту технологій навчання, які повинні відповідати сучасним технічним можливостям і сприяти гармонічному входженню учня в інформаційне середовище. Тому в умовах глобалізаційної модернізації змісту освіти, гуманізації її цілей та принципів, переорієнтації на розвиток особистості виникає необхідність застосування комп'ютерної техніки як засобів повноцінного освітнього процесу.

Інформаційно-комунікаційні технології – це одна з умов осучаснення сфери освіти загалом, а також одна з вимог запровадження інклюзивного навчання,